

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจ ฐานรากเชิงสวัสดิการ

Model for Creating Cooperation Community Organizations to Create a Welfare Grassroots Economy System

สิทธิชัย ธรรมชน (Sittichai Thummakun)¹ธรรมพร ตันตรา (Thammaporn Tantra)²กริช สุริยะชัยพันธ์ (Krit Suriyachai)³พัชรพรพรรณ ศรีสกลวัฒน์ (Patcharapan Srisakonwat)⁴ฤทัยลักษมี กิจบุญชู (Rutailakshmi Kitboonchu)⁵

Received: December 21, 2023

Revised: March 15, 2024

Accepted: May 9, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมืองพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกมาจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการพัฒนาองค์กรชุมชน รวมถึงการเป็นผู้นำหรือแกนนำขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ได้แก่ ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐเอกชน ผู้แทนผู้นำท้องถิ่นท้องที่ ผู้แทนสถาบันการศึกษา ผู้แทนผู้นำศาสนา และผู้แทนภาคประชาชน รวมทั้งสิ้น 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงอุปนัยเพื่อให้ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ มีองค์ประกอบการก่อเกิดรูปแบบกระบวนการการสร้างความร่วมมือที่ประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษาชุมชนแบบพหุนิยมเชิงพื้นที่ การถก ถอด แลกเปลี่ยนผู้นำชุมชน การค้นหาพันธมิตรเสริมแรง และขั้นตอนการประกอบสร้างโมเดลที่มีรายละเอียดของการปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อปลูกกระแสความสนใจและการมีส่วนร่วมการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนผ่านผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิก การเปิดพื้นที่ความคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ, องค์กรชุมชน, ความร่วมมือ

^{1,2} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University

³ สมาคมปากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Pgakenyaw Association for Sustainable Development (PASD)

⁴ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Abstract

The objectives of this article were to study the model for creating cooperation community organizations to create a welfare grassroots economy system in Maejo, Sansai district, Chiang Mai; the article was qualitative research, and the instrument used in the research study was a semi-structured interview form and focus group. Key informants were selected from people with knowledge and experience in community organization development. Included representatives of community organizing groups, representatives from government and private agencies, representatives of local leaders, representatives of educational institutions, representatives of religious leaders, and representatives of the public sector, with a total of 60. The obtained data were analyzed using inductive analysis to obtain objective findings.

The study results revealed that the model for creating cooperation among community organizations is to create a welfare grassroots economy system. It was found that there are elements that make a process model for creating cooperation that includes steps for studying communities using spatial pluralism, discussion, and release of statements by community leaders and searching for a reinforcing partner and the process of building a model with details on adjusting thought waves to arouse interest and participation and developing the potential of community organizations through leaders, committees, and members and opening up community thinking space for learning and producing leaders of change.

Keywords: Economic Foundation of the Urban Welfare, Community Organizations, Cooperation

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจไปอย่างมาก จากเดิมที่ประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน แปรเปลี่ยนมาเป็นวิถีบริโภคนิยมเต็มรูปแบบ ส่งผลให้ประชาชนบางคน บางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพราะขาดความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงตามกระแสทุนนิยม ทำให้เกิดภาวะปัญหาหนี้สินของครัวเรือน การตกงาน การว่างงาน ไม่มีอาชีพ ไม่มีหลักประกัน ความมั่นคงในชีวิต ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่เหมาะสมที่พึงได้รับ ตลอดจนการไม่มีอาหารที่ดีปลอดภัยในการบริโภค (สมคิด แก้วทิพย์ และเกศสุตา สิทธิสันติกุล, 2562) หน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลประชาชนในพื้นที่อย่างเทศบาลเมืองแม่โจ้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหา จึงได้มีความพยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามกระแสทุนนิยม โดยการให้ความสำคัญกับกระบวนการรวมกลุ่มของประชาชนด้วยการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้มีการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบองค์กรชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถเป็นองค์กรที่หนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพของคน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งที่เชื่อมโยงกับการสร้างอาชีพพัฒนาทักษะ ตลอดจนการจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน ซึ่งองค์กรชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นมีหลากหลายประเภท เช่น องค์กรชุมชนด้านสังคม ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน องค์กรชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการสังคม

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มกองทุนขยะ องค์กรชุมชนทางด้านสาธารณสุข ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครปศุสัตว์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ป่วย องค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรชุมชนทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มชุมชนทางด้านการเกษตร องค์กรชุมชนด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ชุติรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านและชุมชน (ชรบ.) กลุ่มอาสาสมัครตำรวจบ้าน (ธรรมพร ดันตรา, 2563) ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา และขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ได้สะท้อนถึงความต้องการในการพัฒนาสวัสดิการพื้นฐานผ่านการทำประชาพิจารณ์ในแต่ละหมู่บ้าน นอกเหนือจากประเด็นความต้องการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ยังมีเป็นประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือ การสร้างระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนที่เป็นระบบที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ที่ไม่ใช่เพียงแค่การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ แต่เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับสวัสดิการ เช่น การมีน้ำดื่มที่มีคุณภาพในการบริโภคอย่างเพียงพอ เพราะหลายชุมชนยังคงไม่มีน้ำเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ และบางบ้านยังคงไม่มั่นใจในคุณภาพน้ำที่ผลิตมาจากระบบประปาชุมชน ทำให้ไม่กล้าที่จะนำมาใช้ดื่มกิน จึงทำให้ต้องซื้อน้ำดื่มจากโรงน้ำดื่ม หรือน้ำดื่มจากบริษัททั่วไปใช้ในการบริโภค ทำให้มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากมีระบบสวัสดิการน้ำดื่มที่มีคุณภาพ ราคาถูก จะทำให้คนในชุมชนสามารถลดรายจ่ายค่าน้ำดื่มได้ อีกทั้งการสร้างระบบสวัสดิการน้ำดื่มสะอาดที่ให้ใช้ฟรีในกิจกรรมหรืองานของชุมชนที่เป็นงานหน้าหมู่บ้าน การมีอาหารปลอดภัยไว้กินของคนในชุมชน เพราะปัจจุบันอาหารตามท้องตลาดทั่วไปที่นำมารับประทานนั้นมีสารปนเปื้อนที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพผู้บริโภค การมีอาหารปลอดภัยโดยเฉพาะพืชผักสวนครัว จึงถือว่าเป็นสวัสดิการที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น โดยการส่งเสริมการปลูกพืชผักหลังบ้านขององค์กรชุมชนหรือการปลูกพืชผักริมรั้ว หากใครต้องการบริโภคก็สามารถที่จะแบ่งปันได้ หากเหลือมากก็นำไปขายสร้างรายได้ การพัฒนาทักษะของสมาชิกองค์กรในชุมชนเป็นหมอชาวบ้าน เพื่อการดูแลสุขภาพทั่วไปของคนในครอบครัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้การรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน การทำกัวชาโรค เป็นต้น

โดยพิจารณาถึงกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องและสามารถนำประเด็นความต้องการของประชาชนเทศบาลเมืองแม่โจ้ที่ต้องการสร้างระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนให้เกิดผลเชิงรูปธรรม และสามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันได้ระหว่างกลุ่มองค์กร จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เห็นว่า องค์กรชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายของคนในชุมชน ด้านสังคม คือ การทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีบทบาทช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คือ การร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้น่าอยู่ เช่น การจัดการขยะ การปรับปรุงภูมิทัศน์ด้านสาธารณสุข คือ การป้องกันบำบัดรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง คือ คนในชุมชนมีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองการปกครอง การสร้างพื้นที่การเมืองเชิงสร้างสรรค์ การกำหนดตัวผู้นำจากประชาชนในชุมชน กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการสังคม กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มกองทุนขยะ โดยการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ โดยการเชื่อมการทำงาน แบ่งปันข้อมูลทรัพยากร หนุนเสริมระหว่างกลุ่ม

และการพัฒนาเป้าหมาย แผนหรือยุทธศาสตร์ร่วมขององค์กรชุมชน ซึ่งเงื่อนไขในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา การสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ⁶ ให้เกิดผลเชิงรูปธรรมนั้นจึงขึ้นอยู่กับพื้นที่และองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ และทำให้เกิดการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

ด้วยเหตุผลจากข้อมูลเชิงพื้นที่ พบว่า องค์กรชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ยังไม่มีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่จริงจังและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีเพียงการทำงานและการดำเนินกิจกรรมโครงการบางประการที่สอดคล้องกับกระบวนการสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการในพื้นที่ชุมชน จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาแก่องค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ที่หมายรวมถึงการพัฒนาระบบการจัดการองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกองค์กรชุมชน การสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรชุมชน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการการทำงานร่วมขององค์กรชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การยกระดับระบบสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของและสามารถเข้าถึงสวัสดิการได้อย่างเป็นธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ศึกษารูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ โดยมีแนวคิดในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก (grassroots economy) หมายถึง เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอกในลักษณะของการทำงานร่วมกันในเชิงบูรณาการภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559) จะต้องมีความหลากหลายและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง โดยระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดีอย่างมีฉันทามติ เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2556)

⁶ เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการประกอบสร้างของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการบูรณาการทั้งทางด้านความคิด การวางแผน ออกแบบแนวทางปฏิบัติ และการสร้างชุมชนนารอง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเอง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในชุมชน

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ 2) มีการจัดการระบบทางการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกทางการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชนและของคนในชุมชน 3) มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มี 4) มีระบบข้อมูล ที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิตฐานเศรษฐกิจ ที่ดินและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน 5) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้ 6) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดีทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด 7) มีระบบการอยู่ร่วมกันหรือเคารพกติกาจารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ 8) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรมการประกอบกิจการทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต และ 9) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมคิดร่วมทุน และร่วมทำ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559)

2. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการชุมชน (community welfare) คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้นอาจอยู่ในรูปสิ่งของเงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์ มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข (สลิทธิย์ เชียงทอง และอินทิรา วิทยสมบูรณ์, 2552) และสวัสดิการยังเป็นเรื่องของกองทุนที่ชาวบ้านรวมตัวกันออมทรัพย์เพื่อให้กันไปประกอบอาชีพ และนำผลประโยชน์ที่ได้ส่วนหนึ่งไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น การศึกษา การป่วย การตาย ทั้งนี้โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดการเอง (ประเวศ วะสี, 2541) โดยฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนควรเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่มีความสำคัญ มิติของการพัฒนาบนฐานของความหลากหลายของพื้นที่หลากหลายรูปแบบ (พหุภาคี) หลากหลายวิถี (พหุวิถี) การจัดระบบสวัสดิการชุมชนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ยอมรับ ให้คุณค่าต่อทุกคนในชุมชน (พรณทิพย์ เพชรมาก, 2545) และอีกมุมมองหนึ่ง สวัสดิการอาจหมายถึงเงินหรือทรัพย์สินที่เอามารวมกันเป็นก้อนเดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกและสภาพการทำงานที่ดีและสะดวกสบาย กองทุนสวัสดิการชุมชน คือ รูปแบบการจัดการที่นำเอาวิถีการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่มาพัฒนาระบบทุนของชุมชน เพื่อลดการพึ่งพาทุนจากภายนอก และการสูญเสียทรัพยากรในชุมชน (วิชิต นันทสุวรรณ, 2542)

การจัดสวัสดิการสังคมในปัจจุบันมีรูปแบบหลากหลาย โดยเริ่มจากความพร้อมของกลุ่มเล็ก ๆ ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมให้กับกลุ่มของตนเองในลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่อาศัยการระดมทุนตามศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลัก เน้นรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก กระแสการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการสังคมไทยจึงขึ้นอยู่กับประชาคมต่าง ๆ มากกว่าการปล่อยให้รัฐทำหน้าที่ดูแลด้านสวัสดิการสังคม การจัดสวัสดิการโดยใช้ฐานทุนด้านต่าง ๆ ในชุมชนที่ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายตามสภาพบริบทของชุมชน จนกระทั่งผู้นำชุมชนได้มาร่วมกันคิดรูปแบบสวัสดิการชุมชน

ที่เป็นการต่อยอดจากฐานทุนเดิมของชุมชน เพื่อยกระดับการจัดสวัสดิการในชุมชน โดยจากข้อมูลรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศ สามารถแบ่งการจัดสวัสดิการชุมชนออกเป็น 3 ฐาน ได้แก่ 1) การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากร เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคน เน้นสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สำหรับบางพื้นที่ที่อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การจัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้ คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำทรัพยากรทางทะเลรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น) 2) การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์และการจัดการของศาสนสถาน และ 3) การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งที่ชุมชนรับเอารูปแบบมาจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ริเริ่มและทำกันเองในชุมชน แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง โดยการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกันด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม (จินตวิรุ์ เกษมสุข, 2554) ขณะเดียวกัน Erwin (1976) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของบุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง และหากมองมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการทำงานกับชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ (process) ที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงานและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือประชาชนต้องเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552) โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วม Cohen and Uphoff (1977) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วิธีการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ผู้ให้ข้อมูลใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการพัฒนาองค์กรชุมชน รวมถึงการเป็นผู้นำหรือแกนนำขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้นำส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้นำภาคประชาชน ผู้แทนสถาบัน ศาสนา และผู้แทนสถาบันทางการศึกษา รวมทั้งสิ้น 60 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่มีการกำหนดข้อคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยและสามารถเพิ่มเติม

ประเด็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่องานวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมือง และการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (focus group) เพื่อเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เพื่อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนเมือง ในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารวิชาการ เอกสารระเบียบกฎหมายของราชการ แนวคิดทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย (focus group) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา แล้วอธิบายความและเรียบเรียง ตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อยและหลักฐานอื่น ๆ และทำการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการจากเวทีระดมความคิดเห็นของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำข้อมูลมาทำการรายงานผล สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การได้มาซึ่งรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ เป็นการศึกษาบริบทของชุมชนในภาพรวมว่าในแต่ละชุมชนมีสภาพทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับพื้นที่โดยทั่วไปเกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า อากาศ และธรรมชาติเป็นอย่างไร ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนเมือง ชนบท หรือกึ่งเมืองกึ่งชนบท วิถีการดำรงชีวิตของประชาชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ประกอบด้วย

1.1 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสังคมเพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชน ซึ่งลักษณะบริบทเชิงสังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีความแตกต่างของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ชัดเจน มีทั้งชุมชนที่มีความเจริญสูงเนื่องจากอยู่ใกล้พื้นที่การศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทำให้ชุมชนในพื้นที่ใกล้มหาวิทยาลัยแม่โจ้มีความเป็นชุมชนเมือง วิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยส่วนใหญ่จึงเป็นการใช้ชีวิตแบบปัจเจกหรือต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนมากนัก แต่ขณะเดียวกันก็มีชุมชนที่ยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมอยู่หลายชุมชนที่อยู่ห่างออกไปจากพื้นที่ชุมชนเมืองไม่มากนัก ยังคงเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมยังมีการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนค่อนข้างสูง อีกทั้งยังมีกลุ่มชุมชนพี่น้องชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่อีกจำนวนมาก รวมกันเป็นกลุ่มชุมชนขนาดเล็กที่มีเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนอยู่เสมอ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และระหว่างชุมชนผ่านการทำความเข้าใจต่อชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ จึงเป็นหนึ่งในปัจจุบันสำคัญในการทำให้เกิดการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้

1.2 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านศาสนาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพื้นฐานทางศาสนาวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีความหลากหลาย

มีทั้งการนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาฮินดู ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีก็มี ความหลากหลายตามวิถีของกลุ่มคนทั้งที่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่และอพยพเข้ามาอยู่อาศัยใหม่อย่างพี่น้องชาติพันธุ์ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมีความผสมผสาน และเกิดการสร้างวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยถ้อยอาศัยของคนในชุมชน

1.3 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยบริบททาง ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้โดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง ทรัพยากรที่มีจึงเป็น ทรัพยากรน้ำหรือแหล่งน้ำสาธารณะเป็นส่วนใหญ่ และยังเป็นเขตชลประทานจึงทำให้ชุมชนมีน้ำอุดมสมบูรณ์ เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภค ส่วนพื้นที่ป่าและทรัพยากรอื่นเป็นเพียงพื้นที่คาบเกี่ยว การจัดการทรัพยากร ป่าไม้จึงเป็นการจัดการร่วมกันกับพื้นที่การปกครองอื่น แต่สิ่งที่น่าสนใจของชุมชนที่นำไปสู่การจัดสวัสดิการ คือ การพัฒนาคุณภาพน้ำเพื่อการบริโภคที่สามารถทำให้ทุกคนเข้าถึงน้ำที่สะอาด ราคาย่อมเยาและสามารถ แบ่งปันแรงงานส่วนรวมของชุมชน และการพัฒนาสาธารณะประโยชน์อย่างพื้นที่ข้างถนนให้เป็นพื้นที่ แห่งการแบ่งปันที่มีการปลูกพืชผักให้ทุกคนในชุมชนสามารถเก็บกินได้ เกิดเป็นถนนสายอาหาร ถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการขึ้นในชุมชน

1.4 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสาธารณสุขเป็นการศึกษาให้ได้ข้อมูลว่า ภายในชุมชนมีการบริหารจัดการด้านสุขภาวะอนามัยอย่างไร ซึ่งชุมชนเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีองค์กรชุมชน ด้านสาธารณสุขที่มีสมาชิกทุกหมู่บ้านคอยเป็นผู้ประสานจัดเก็บรวบรวมข้อมูล และออกปฏิบัติงานติดตามดูแล ทางด้านสุขภาพอนามัยให้กับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ องค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ และสมาชิกส่วนใหญ่มีศักยภาพในการทำงาน เพราะเป็น องค์กรชุมชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถปฏิบัติงานได้ทั้งเชิงรุกเชิงรับ และถือได้ว่าเป็น องค์กรชุมชนที่ทำงานทางด้านการเสริมสร้างสวัสดิการชุมชน และสามารถเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ฐานรากเชิงสวัสดิการชุมชน

1.5 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านการเมืองการปกครอง เป็นการศึกษาให้ได้มา ซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์บริบททางการเมืองการปกครองที่มีผลต่อการนำมาเป็นองค์ประกอบ ทางด้านการจัดกิจกรรมโครงการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ จากการศึกษาทำให้ทราบว่า กลุ่มการเมืองในระดับท้องถิ่นของเทศบาลเมืองแม่โจ้มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของประชาชน และมีผล ต่อการพัฒนาสังคมในชุมชน โดยเฉพาะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ในชุมชน รวมไปถึงการส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน หากชุมชนมีความขัดแย้งที่เกิดจากการเมือง ก็ทำให้คนในชุมชนแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ส่งผลทำให้ความร่วมมือขององค์กรชุมชนลดลง การขับเคลื่อนงาน เชิงพัฒนาก็ยากขึ้นตามสถานการณ์การเมืองในชุมชน

1.6 การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านเศรษฐกิจ เป็นการศึกษาให้ได้มาซึ่งข้อมูล ปรากฏการณ์ แบบแผน โครงสร้าง และระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่สะท้อนผ่านภาพความเป็นจริง ผ่านวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนค่อนข้างมีช่องว่าง ทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง กลุ่มคนที่มีรายได้ประจำ มีธุรกิจส่วนตัวเป็นผู้ที่มีโอกาส โดยส่วนใหญ่มีฐานะทาง เศรษฐกิจที่ดี แต่กลับกันกลุ่มชาวบ้านหรือประชาชนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงรายได้หรืองานที่ดี มีฐานะ ทางเศรษฐกิจที่แย่ หลายคนในชุมชนยังคงเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และเป็นภาระพึ่งพิงของ ชุมชนและสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับการเข้าถึงทรัพยากรสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม การพัฒนาระบบ

เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการจึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถร่วมกันสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นธรรมและสร้างระบบสวัสดิการทางเลือกที่ทุกคนเป็นเจ้าของและเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม

2. การถก ถอด แลก ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรชุมชน เป็นการจัดเวทีชุมชนแบบไม่เป็นทางการ โดยนำผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ และท้องทุ่ง (คือผู้นำที่เป็นประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำแบบธรรมชาติ) ผู้นำองค์กรชุมชน ประชาชนที่ให้ความสนใจ (หัวไวใจสู้) ในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เข้าร่วมเวทีพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกเถียงกันให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ทั้งการได้รับและสร้างทำขึ้นในชุมชน นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียนเพื่อหาข้อมูลความจริงที่เป็นทั้งประโยชน์และเป็นปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขร่วมกันอย่างมีเหตุผลเพื่อนำสู่การพัฒนาาร่วมกัน เมื่อผ่านกระบวนการถก ถอด และถอดองค์ความรู้แล้วเข้าสู่การลงมติเชิงการพัฒนาาร่วมกัน แล้วทำการแถลงว่าชุมชนจะต้องทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และมีใครมาร่วมทำ ประกาศเป็นวาระของหมู่บ้านและชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การถกเถียงเชิงสร้างสรรค์ เป็นเวทีที่ให้ตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ได้มีโอกาสในการพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ยึดติดการมีตำแหน่ง ระดับการศึกษา อายุ เพศ วัย และประสบการณ์ โดยมีกรรมการกลาง (ผู้นำขยายประเด็น) เป็นคนนำการถกเถียงแบบสร้างสรรค์เป็นไปตามประเด็นที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการจัดสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกครอบคลุมกว้างขวางที่มีประโยชน์ในการนำไปถอด (วิเคราะห์ สังเคราะห์เชิงพื้นที่)

2.2 การถอดเพื่อสร้างฐานองค์ความรู้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาผู้นำชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำองค์กรชุมชนต่าง ๆ และประชาชนผู้สนใจและเกี่ยวข้องในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เข้ามาร่วมถอดบทเรียนจากการถกเถียงจากขั้นตอนแรกพร้อมกับทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้ได้ประเด็น สาระ เรื่องราวแนวทางทางปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมโครงการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการจัดสวัสดิการชุมชน ในมิติหรือด้านต่าง ๆ ภายใต้การตั้งคำถามร่วมกันว่าจะทำอย่างไร ที่ไหน เมื่อไร เองงบประมาณมาจากไหน และใครเป็นคนทำ ซึ่งกล่าวได้ว่าขั้นตอนการถอดเพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้คือ การสรุปประเด็นการถกเถียงกันอย่างสร้างสรรค์มาก่อนสู่การได้กิจกรรมโครงการที่จะใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ

2.3 การแถลง เป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากการได้ข้อมูลที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญและจำเป็นในเชิงพัฒนาและผ่านการถอดองค์ความรู้ที่จะนำสู่การกำหนดเป็นข้อตกลงร่วมกันว่าจะต้องวางแผนทำอะไรต่อ มีแนวทางกลยุทธ์เทคนิควิธีการอย่างไร และมีการกำหนดการที่ชัดเจนว่าจะเริ่มดำเนินการเมื่อไร และจะเสร็จสิ้นเมื่อไร มีการกำหนดว่าจะมีบุคคลไหน องค์กรชุมชนใดเข้ามาเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนและมีภาคีใดบ้าง เข้ามาร่วม ขั้นตอนการแถลงเป็นการประกาศให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมได้รับรู้และเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เพื่อเข้าสู่การลงมือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และร่วมกันขับเคลื่อนไปให้ถึงเป้าหมายสุดท้าย คือ ระดับครัวเรือนมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ องค์กรชุมชนมีความมั่นคงยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากกระบวนการการถก ถอด แลก ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลความต้องการที่แท้จริงขององค์กรชุมชนที่ต้องการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการผ่านการร่วมกันพัฒนาพื้นที่กลางของชุมชนให้เป็นแหล่งอาหารที่ทุกคนสามารถเก็บกินได้และร่วมกันดูแล รวมถึงการวางระบบน้ำดื่มชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาด ราคาถูก ที่มีอยู่ทุกชุมชนและสามารถแบ่งปันใช้ประโยชน์

ในงานส่วนรวมของชุมชน รวมถึงการผลักดันเชิงนโยบายการพัฒนาอาชีพตามความต้องการของชุมชนให้แก่เทศบาลเมืองแม่โจ้ได้นำไปบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาต่อไปในอนาคต

3. การค้นหาพันธมิตรเสริมแรง เป็นขั้นตอนการค้นหาพันธมิตรเพื่อเสริมแรงทางบวกในการขับเคลื่อนและเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้เกิดรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ พบว่า จากการเสริมแรงผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเข้าไปหนุนเสริมทางวิชาการของทีมวิจัย ทำให้องค์กรชุมชนทุกประเภทมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถพัฒนาเป็นองค์กรหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการพัฒนาเครือข่ายพันธมิตรเสริมแรงทางบวกที่เชื่อมโยงประสานระหว่างกลุ่มแกนนำในชุมชนร่วมกับทีมวิจัยชุมชนกับหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน สถาบันทางการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันทางการเงิน รวมถึงกลุ่มองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันให้เกิดการดำเนินโครงการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี สนับสนุนด้านบุคลากรในการเข้าร่วมปฏิบัติงาน สนับสนุนด้านวิชาการที่เป็นองค์ความรู้เชิงการพัฒนา รวมถึงการสร้างพันธมิตรเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเสริมพลังร่วมทางบวกของหน่วยงานทั้งภายในภายนอกชุมชนร่วมกับองค์กรชุมชนที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในลักษณะของการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนในลักษณะของการเป็นพันธมิตรร่วมพัฒนา

4. การประกอบสร้างโมเดล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญที่ทำให้เกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมของกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ มีรายละเอียดดังนี้

4.1 การจุดประกายความคิด เพื่อปลูกกระแสความสนใจสร้างความร่วมมือเป็นการเปิดเวทีชุมชนแบบกึ่งทางการ เพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลที่เกิดขึ้นมาอย่างแหลมคม เป็นกุศโลบายเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำเป็นข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน โดยการปรับจุดเปลี่ยนความคิดองค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้จะต้องเกิดการรับรู้และเข้าใจถึงทุน ศักยภาพ ความพร้อมขององค์กรตนเอง และพร้อมที่จะนำข้อมูลของกลุ่มองค์กรมาแบ่งปัน เพื่อให้เกิดการจัดการร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การเปิดโอกาสการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชน คณะกรรมการ สมาชิกองค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมสร้างสรรค์ และความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างและพัฒนาให้ระบบเศรษฐกิจฐานรากภายในชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดการสร้างสวัสดิการด้านต่าง ๆ ตลอดจนทำให้คนในชุมชนได้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4.2 การพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นองค์ประกอบสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้โมเดลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยเหตุผลที่ว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ ต้องอาศัยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน การพัฒนาบนฐานคิดที่ว่าตราบดีที่องค์กรชุมชนยังไม่มี ความเข้มแข็งมากเพียงพอ ไม่สามารถบริหารจัดการและพึ่งพาตนเองได้คงยากที่จะไปพัฒนาสังคมชุมชนได้ ดังนั้น องค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรชุมชนต้องมีการพัฒนาระเบียบองค์กรให้ทันสมัยเอื้อต่อการทำงานเชิงพัฒนา การพัฒนาด้านระบบบริหารที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระบบงบประมาณและการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องโปร่งใส การพัฒนาระบบเทคโนโลยี และการสร้างภาพลักษณ์องค์กรชุมชนให้เป็นที่ยอมรับต่อสมาชิกและประชาชน รวมถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

การพัฒนาองค์กรชุมชน และชุมชนท้องถิ่นเชิงบูรณาการ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิก ทั้งทางด้านการมีภาวะผู้นำและผู้ตาม ระบบวิธีคิดเชิงบวก คิดแบบองค์รวมแบบสร้างสรรค์ การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ การบริหารจัดการความขัดแย้ง รวมถึงการสร้างจิตสำนึกร่วมในการมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อกลุ่มองค์กรชุมชน และต่อชุมชนบ้านเกิดเมืองนอน

4.3 การเปิดพื้นที่ความคิดสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดจากการออกแบบ ร่วมของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ต้องการสร้างพื้นที่ในชุมชนเป็นเสมือนศูนย์กลางของการเรียนรู้ของคนในชุมชน เป็นตลาดนัดความคิด เป็นสถานที่ปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมโครงการเป็นสถานที่ประชุมพบปะพูดคุย สันทนการของผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชน และประชาชนเพื่อให้การดำเนินโครงการการขับเคลื่อนและพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการมีการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องและเป็นพื้นที่รูปธรรม รวมถึงการเป็นพื้นที่ในการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธา และมีความหวังในการดำเนินกิจกรรมโครงการร่วมกัน ตลอดจนเป็นพื้นที่บ่มเพาะจิตวิญญาณ ของการเป็นผู้ให้ เมื่อเกิดการบ่มเพาะจิตสำนึกความดี ความงาม ย่อมจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนและการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ ให้ประสบผลสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อสังคมชุมชน รวมถึงทำให้ข้อเสนอรูปแบบ กระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.4 การผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยการผลิตผู้นำขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ตั้งอยู่บนฐานคิดด้านการพัฒนาสังคม ชุมชน และประเทศชาติ จำเป็นต้องพัฒนาคนเพราะคนเป็นปัจจัย สำคัญแห่งการพัฒนา คือ ต้องพัฒนาคนให้เป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตาม และเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่มีส่วนผสมของ นักบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานร่วมด้วยอย่างลงตัว ขณะเดียวกันการพัฒนาคนให้เป็นผู้ตามจำเป็นจะต้อง ให้มีภาวะของการเป็นผู้ตามที่ดีมีศักยภาพในการตามแบบมีศิลปะ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

ดังนั้น การประกอบสร้างโมเดลที่เป็นข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กร ชุมชนเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการผลิตสร้างแกนนำที่จะกลายเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ผู้นำเชิงปฏิบัติการ ผู้นำทำก่อน ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นมากกว่าผู้นำโดยทั่วไป เพราะผู้นำจะต้องเป็นกลุ่มหรือทีมที่จะ คอยกระตุ้นเตือนสร้างแรงจูงใจให้ประชาชน ค้นหาวิธีที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา และสามารถเป็นนักปฏิบัติการบนฐานของความเป็นวิชาการที่จะทำให้การขับเคลื่อนและพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อยกระดับคุณค่า มูลค่า คุณภาพชีวิตประชาชนให้สูงขึ้นในทุกมิติของ การดำรงวิถีชีวิต และทำให้ประชาชนและชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญต่อการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูล และแบ่งปันกันบนฐานของการสร้างสวัสดิการในทุก ๆ ด้านให้เกิดขึ้น โดยภาคีเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน ในลักษณะการบูรณาการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้มาซึ่งข้อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในเขต เทศบาลเมืองแม่โจ้ เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ ประกอบด้วย

1. การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่ด้านสังคม ความเป็นจริงของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีความซับซ้อนทางสังคมสูง อีกทั้งยังมีความเป็นสังคมแห่งพหุวัฒนธรรมที่คนที่มาอยู่ร่วมกันมีความหลากหลาย ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีความเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและมีช่องว่างทางสังคมที่สูง ด้านศาสนาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความหลากหลายทั้งเรื่องของการนับถือศาสนา ประเพณี และวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ แต่สามารถหล่อหลอมผสมผสาน

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ด้านสาธารณสุขถือว่ามีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึง โดยมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแกนกลางในการดูแลคนในชุมชน และพัฒนาเป็นระบบสวัสดิการที่จับต้องได้ของชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของประชาชน และมีผลต่อการพัฒนาสังคมในชุมชน ส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้มีความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง คนมีฐานะสามารถเข้าถึงโอกาสได้แต่กลับกันคนทั่วไปยากจนไม่มีงานทำ และไม่มีรายได้ที่ดี จึงทำให้รอคอยแต่การช่วยเหลือของภาครัฐ การศึกษาชุมชนแบบพหุบริบทเชิงพื้นที่จึงทำให้เห็นเงื่อนไขความเป็นจริงของพื้นที่ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้พัฒนาไปสู่การสร้างโมเดลความร่วมมือขององค์กรชุมชนประชาชนและองค์กรหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการประกอบสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำให้เกิดการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี มีสวัสดิการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและเกิดจากความร่วมมือขององค์กรชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2. การได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ที่ครอบคลุมทุกมิติ ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการแห่งรัฐและชุมชนได้มาจากเวทีถกเถียงในพื้นที่ชุมชน และการถอดบทเรียนการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้อาภิบาลให้ได้เป็นแผนและข้อเสนอต่อการพัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ และนำข้อมูลที่ได้อาภิบาลการณเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ เข้าใจ และเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ โดยมีเงื่อนไขสำคัญในการสร้างการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชน คือ การหาพันธมิตรและเสริมแรงในการหาพลังร่วมเพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการประสบผลสำเร็จ โดยพันธมิตรเสริมแรงบวกประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชน ทั้งหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน สถาบันทางการศึกษา ตลอดจนการร่วมมือของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งการมีพันธมิตรเสริมแรงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการมีพันธมิตรร่วมพัฒนายิ่งมากเท่าใด แสดงถึงการมีพลังของการทำงานเชิงบูรณาการด้วยจุดแข็งของแต่ละภาคส่วน นับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

3. การเปิดพื้นที่ทางความคิดขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ เป็นกระบวนการทำให้เกิดพื้นที่ทางความคิด (ตลาดนัดทางความคิด) ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการของชุมชนได้มีพื้นที่หล่อหลอมรวมความคิดที่ตกผลึกบนพื้นฐานของความเท่าเทียมและการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน พื้นที่ที่ทรงพลังต่อการรวมคน รวมจิตใจ รวมจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของคนที่จะมาร่วมกันสร้างคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจฐานราก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการสร้างพื้นที่ทางความคิดหรือตลาดความคิดในพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนให้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถกเถียง เสนอแนวทางต่อการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ สอดคล้องกับพระมหาสุณิธย์ อาภากร (2548) ที่ได้ให้แนวความคิดการจัดการความรู้ของชุมชนไว้ว่า การจัดการความรู้ของชุมชนมีนัยสำคัญ คือ การนำความรู้ไปปฏิบัติเป็นการจัดการทำให้สามารถนำองค์ความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนภายใต้บริบทของชุมชนและมิกลโกลการเชื่อมโยงอยู่สามระดับ ทั้งระดับบุคคล คือ การจัดการความรู้ผ่านบุคคลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ และข้อคิดใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์น่าสนใจและเป็นประโยชน์ การจัดการความรู้ผ่านกลุ่ม องค์กร สถาบันและเครือข่ายชุมชน

ซึ่งเป็นการจัดองค์ความรู้ในเชิงกระบวนการเครือข่ายจะนำมาสู่การสร้างฐานความรู้ในเชิงปัญญาในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทางสังคม การเรียนรู้ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชนที่เป็นพันธมิตรเสริมแรงบวกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

4. การประกอบสร้างโมเดลที่มีขั้นตอนของการประกอบสร้าง คือ ขั้นตอนปรับคลื่นความคิด ความสนใจและการสร้างการมีส่วนร่วมบนฐานความคิดที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่คนหม่มากมาอยู่ร่วมกันและมีกระบวนการสร้างระบบวิธีคิดให้สอดคล้องและตรงกัน ย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานการดำเนินกิจกรรมโครงการที่เป็นแนวทางเดียวกัน ลดความขัดแย้ง สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว และทำให้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น ขั้นตอนการพัฒนาองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นที่พึ่งขององค์กรชุมชนอื่น รวมถึงการเป็นที่พึ่งของชุมชน โดยรวมการพัฒนาองค์กรชุมชนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานคิดของความแตกต่างและเติมเต็มในสิ่งที่องค์กรชุมชนแต่ละประเภทขาดหาย คือ ความต้องการของแต่ละองค์กรชุมชน ขั้นตอนการเปิดพื้นที่ทางความคิดเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้คน กลุ่มคนที่อยู่ในภาคส่วนต่าง ๆ ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้ ความรู้สึนึกคิด ประสบการณ์ และแนวทางการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ การเปิดพื้นที่ทางความคิดเป็นแนวทางของการผลิตสร้างตลาดทางความคิดบนพื้นฐานของการมีผู้ซื้อและผู้ขายมากมาย มีสินค้าที่เป็นชุดความรู้และการหล่อหลอมเป็นประสบการณ์ของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายบนฐานคิดซื้อก็ได้และขายก็ได้ แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่เป็นชุดความรู้ก็ได้ สามารถเลือกสินค้าได้ตามความพึงพอใจ และขั้นตอนการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำที่มีทั้งภาวะผู้นำและภาวะผู้ตามเป็นศูนย์รวมของการเป็นผู้นำที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นมากกว่าผู้นำหรือผู้บริหารธรรมดา เป็นผู้นำที่มีจิตวิญญาณ เป็นผู้นำที่มีอำนาจและบารมีในเชิงสร้างสรรค์ เป็นผู้นำที่มีประสบการณ์และปฏิบัติการได้จริง (บุญ-บุญ) สามารถชักนำบุคคล ชักนำกลุ่มคนให้ปฏิบัติตาม เป็นศูนย์รวมของการนำคน กลุ่มคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็งแล้วนำไปสู่การสร้างสวัสดิการภายในชุมชน สอดคล้องกับจินตนา กาสมณี (2557) เสนอว่า ความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน ต้องเกิดจากการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ดังนั้นทุกชุมชนในเครือข่ายจึงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการร่วมมือร่วมใจสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสร้างสวัสดิการชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพากันของคนในชุมชน และการป้องกันชุมชนจากภัยภายนอกที่เป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านนำไปสู่ความเข้มแข็งให้คนในชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยที่ทำให้ได้มาซึ่งรูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ที่ประกอบด้วยกระบวนการจูนคลื่นความคิด การพัฒนาองค์กรชุมชน การเปิดพื้นที่ทางความคิดและการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ต้องยอมรับว่าล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้รูปแบบมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ตลอดจนสามารถไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นองค์ประกอบของการเป็นโมเดลหรือรูปแบบที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาจากคน จากกลุ่ม จากหน่วยงานองค์กรและสถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนาที่เป็นภาคส่วนของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิธีการบริหารจัดการระบบวิธีคิดของคนที่มีกรอบความคิดที่ต่างกันไป เน้นการคิดบนฐานของการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนของสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2549) ที่ได้เสนอกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

จำเป็นต้องมีกระบวนการบอกเล่าความรู้ ภูมิปัญญา อุดมการณ์ จากผู้นำชุมชน การเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ ภายในชุมชน มีกระบวนการสรุปบทเรียนในกลุ่มสนทนาอย่างต่อเนื่อง มีการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อความอยู่รอด มีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ประการสำคัญควรมีการจัดกระบวนการกลุ่มที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้าง การเรียนรู้โดยการกระตุ้นความคิดอุดมการณ์เชิงสังคม การเมือง เศรษฐกิจรอบตัว รวมทั้งการเรียนรู้โดยการสร้าง วัฒนธรรมให้เป็นแบบอย่างที่น่าไปสู่การพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ส่วนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ จะต้องอาศัยการพัฒนา ศักยภาพของกลุ่มและบุคลากรขององค์กรชุมชนที่ประกอบด้วย ผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิกบนฐานคิด ที่ว่าการจะนำองค์กรชุมชนประเภทต่าง ๆ มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง จำเป็นต้องพัฒนาองค์กรชุมชนทุกประเภทให้มีความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืน โดยผ่านการศึกษารวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับองค์กรชุมชนว่ามีความอ่อนแอหรือว่าขาดแคลนทางด้านไหนอย่างไร เช่น ผลการวิจัยพบว่าองค์กรชุมชน บางประเภทยังขาดศักยภาพการบริหารจัดการด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านเทคโนโลยี การจัดทำระเบียบ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา บุคลากรขององค์กรชุมชนขาดองค์ความรู้เชิงการบริหาร การเปลี่ยนแปลง ในส่วนของบุคลากรขององค์กรชุมชนที่มีความจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดการบริหาร จัดการภาวะผู้นำและผู้ตาม การทำงานเป็นทีมและการบริหารการจัดการความขัดแย้ง และการบริหาร เชิงสถานการณ์ที่สอดคล้องกับสภาวะของการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผลที่ว่าองค์กรชุมชนถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่ มีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งการมีสถานที่ตั้งที่แน่นอน การมีบุคลากร (สมาชิก) การมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการมารวมตัวกัน เพื่อให้เป็นองค์กรหลักในชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน จนนำไปสู่ การสร้างสวัสดิการให้กับประชาชนในชุมชนร่วมกับหน่วยงานองค์กรเพราะสถาบันต่าง ๆ ในรูปแบบของ การบูรณาการ ซึ่งถือว่าข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ มีความจำเป็นต้องได้รับ การพัฒนาศักยภาพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2556) ที่ได้กล่าวว่างค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดการระบบ ทางการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนชุมชนที่เข้มแข็ง และสามารถเป็นกลไกทางการเงิน ของชุมชน การมีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้าน มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า สามารถ เชื่อมโยงพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายนอก มีระบบการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนโดยมีระบบคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นตัวกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ความเป็นเจ้าของร่วมกัน

สำหรับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิด กระบวนการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อนำมาซึ่งการสร้างสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนโดยการสร้างกระบวนการความเชื่อขององค์กรชุมชน และหน่วยงานองค์กรภาคีเครือข่าย ในเชิงบูรณาการ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างทีมผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีศักยภาพเปรียบได้ดั่ง กองกำลังรบพิเศษที่มีความเข้มแข็งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ มีความอดทน และสามารถทำงานได้ทุกสถานการณ์ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจโดยมีเป้าหมายให้บรรลุภารกิจโดยไม่คำนึงถึง ความปลอดภัยส่วนตน แต่มุ่งการทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ การผลิตสร้างกลุ่มคนที่เป็นแกนนำ การเปลี่ยนแปลง หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ การพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะการดำเนินกิจกรรมโครงการใด ๆ นอกจากการปรับคลื่นความรู้สึก ความคิดที่ตรงกัน (การทำความเข้าใจตรงกัน) การมีแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การมีงบประมาณหนุนเสริม

การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย การมีบุคลากรที่มีศักยภาพในการนำวิธีการทำงาน การสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะของการทำงานเป็นทีม การทำงานในฐานะเจ้าของร่วม ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะมีภาวะของการเป็นผู้ตามได้ตลอดเวลา เพื่อการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม ในที่นี้คือการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2549) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบผู้นำไว้ 4 ลักษณะ คือ ผู้นำแบบบอกกล่าว เป็นผู้นำที่ให้ความรู้แบบจำเพาะเจาะจงเป็นลักษณะของผู้นำที่มีก้อยู่ใกล้ชิดกับบุคลากรภายในกลุ่ม ภายในหน่วยงานและองค์กร ผู้นำในรูปแบบที่สอง คือ ผู้นำแบบขายความคิด เป็นผู้นำที่เฝ้าอธิบาย หรือขายความคิด โดยให้โอกาสในการทำความเข้าใจก่อนที่ทุกฝ่ายจะมีการตัดสินใจ ผู้นำแบบที่สาม คือ ผู้นำแบบการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอความคิดเห็น และเป็นผู้นำที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน และผู้นำแบบที่สี่ คือ ผู้นำแบบตัวแทน เป็นลักษณะของผู้นำที่ได้รับการมอบหมายให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้นำแบบตัวแทนมักจะเป็นผู้นำขององค์กรชุมชน โดยทั่วไปรูปแบบผู้นำจะต้องมีสถานภาพรองรับ มีประสบการณ์ชีวิตและมีบารมี

รูปแบบการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการ ในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ถือเป็นมิติใหม่ของออกแบบการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้นบนฐานของการออกแบบร่วมขององค์กรชุมชนที่เอื้อให้ชุมชนได้ประโยชน์สูงสุด โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลางในการบูรณาการทั้งด้านความคิดการวางแผน ออกแบบแนวทางปฏิบัติ พัฒนาแผนไปสู่ยุทธศาสตร์การทำงานร่วม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการตนเอง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการจัดสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังมีการพัฒนาสวัสดิการในพื้นที่ไปสู่การสร้างแหล่งอาหารของชุมชน โดยใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่าข้างทางหรือที่สาธารณะของชุมชนพัฒนาเป็นพื้นที่ปลูกอาหารที่ทุกคนมีส่วนในการดูแล และสามารถนำไปบริโภคภายในครัวเรือน และช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากไร้ในชุมชนได้มีอาหารกิน ลดรายจ่าย และมีความมั่นคงทางอาหารในชุมชน การพัฒนาระบบน้ำดื่มชุมชนให้ได้รับมาตรฐานและจำหน่ายให้แก่คนในชุมชน ในราคาที่ย่อมเยา และสามารถใช้น้ำฟรีในกิจกรรมหรืองานสังคมของชุมชนที่เป็นส่วนรวม รวมถึงการสร้างการเรียนรู้ผ่านพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากเชิงสวัสดิการที่ตอบโจทย์ความต้องการของทุกคนในชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับบรรณพร สิงห์ชัย (2557) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต้องเกิดจากการปฏิรูปฐานทรัพยากรของการทำให้เศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรรายย่อยดำรงอยู่ได้ และจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรกรรมของไทยแข็งแกร่ง และเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาดให้แข่งขันกับตลาดโลกได้ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบทและเขตเมือง กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศให้เกิดศักยภาพ/ความเข้มแข็งของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง แก้ไขปัญหาด้วยการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการกิจกรรมขององค์กรชุมชนและเครือข่าย จึงเป็นโจทย์สำคัญของประเทศที่ต้องร่วมกันหาทางออก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์กรชุมชนควรมีการพัฒนาศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชน แกนนำและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ปรับตัวได้ตามสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. องค์กรชุมชนควรมีการเชื่อมโยงประสานเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำข้อมูล และทรัพยากรที่มีอยู่มาแบ่งปันและสร้างประโยชน์ร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เกิดการบูรณาการ การทำงานขององค์กรชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขการสร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานที่เชื่อมโยงการพัฒนาาระบบสวัสดิการชุมชนกับองค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายทั้งจากภายใน และภายนอกชุมชน

รายการอ้างอิง

- จินตนา กาศมณี. (2557). *การจัดสวัสดิการชุมชนโดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว*. [ดุสิตนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เกरिक].
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2556). *อนาคตสังคมไทย: ข้อคิดเพื่อพิจารณา*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*. โอเดียนสโตร์.
- ธรรมพร ตันตรา. (2563). *การเสริมแรงผู้นำสตรีในอำเภอสนทราญ จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาสังคมชุมชน*. [รายงานวิจัย]. วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร. (2549). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. เอกซ์เปอร์เน็ท.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.
- พระมหาสุณิธย์ อาภาภโร. (2548). *นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชนและการพัฒนา*. โครงการสร้างเสริม การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พรณทิพย์ เพชรมาก. (2545). *สวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน*. สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน).
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2542). *ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน).
- สลิลทิพย์ เชียงทอง และอินทิรา วิทยสมบุญ. (2552). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการ ชุมชน*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สมคิด แก้วทิพย์ และเกศสุตา สิทธิสันติกุล. (2562). *การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนา เศรษฐกิจฐานราก: กรณีศึกษาภาคเหนือ*. [รายงานวิจัย]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2549). *การเรียนรู้และการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนเพื่อชุมชนเป็นสุข: รายงานการสังเคราะห์การวิจัย*. ภาควิชาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- อรรถพร สิงหวิชัย. (2557). *เศรษฐกิจฐานรากกับความมั่นคงของชาติ*. [รายงานวิจัย]. วิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร.

- Cohen, J., & Uphoff, N. (1977). *Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation*. Rural Development Center Cornell University.
- Erwin, W. (1976). *Participation management: Concept theory and implementation*. Georgia State University.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University